

Манжула А. А.,
*доктор юридичних наук, доцент,
 професор кафедри галузевого права
 Центральноукраїнського державного педагогічного університету
 імені Володимира Винниченка*

СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ

CONTENT AND APPOINTMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTIONS

У статті проаналізовано мету діяльності та функції науково-дослідних установ, адже саме в цьому сконцентрована основна ідея існування, створення та діяльності науково-дослідних установ України.

Ключові слова: науково-дослідна установа, мета, функції, наукова діяльність, науково-технічна діяльність.

В статье проанализированы цели и функции деятельности научно-исследовательских учреждений, ведь именно в этом сконцентрирована основная идея существования, создания и деятельности научно-исследовательских учреждений.

Ключевые слова: научно-исследовательское учреждение, цель, функции, научная деятельность, научно-техническая деятельность.

The article analyzes the purpose and function of research institutions. It is aimed at concentrating activities and functions of the basic idea of existence and creation of research institutions.

It is noted that the substantive content and purpose of research institutions are expressed in the goals and functional directions of their activities. Of course, each of the research institutions, as we mentioned above in the text, has its own specific goals and functions, however, if they are abstracted from the features they have, they can be divided into two general groups (or two levels): 1) internal: certification of technological equipment or finished commodity products; the involvement of qualified specialists in the relevant field of expertise for laboratory diagnostics, expert research, etc.; 2) external: introduction of proposals for the improvement of the legislation in the field of scientific and scientific and technical activity of subjects of management of various forms of ownership; coordination of research activities of other institutions, institutions and organizations of the sphere of management of relevant central executive bodies; exchange of foreign experience, etc.).

Key words: research institution, purpose, function, scientific activity, scientific and technical activity.

Постановка проблеми. З'ясовуючи сутність та призначення науково-дослідних установ в Україні, слід звернути увагу на такі аспекти їх діяльності, як мета та функції, адже саме в них, так би мовити, концентрується основна ідея існування, створення та діяльності науково-дослідних установ. Мета діяльності будь-якого суб'єкта, зокрема науково-дослідної установи, – це той узагальнений результат, на досягнення якого орієнтовано його діяльність. У свою чергу, функції являють собою основні напрямки діяльності суб'єкта на шляху до мети. Розмірковуючи про сутнісний зміст та призначення науково-дослідних установ, слід враховувати, що кожна з них має специфічні цілі та функції, відрізняється за структурним наповненням, методичним забезпеченням, практичним значенням тощо.

Стан дослідження. Проблематиці сутності та призначення науково-дослідних установ присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А.Б. Агапов, Г.М. Добров, В.Д. Лавров, С.І. Голосовський, О.С. Попович, Г.В. Задорожня, Ю.Ф. Кравченко, В.П. Цветков. Незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються питання, які потребують подальшого вивчення.

Тому метою даної статті є дослідити мету та функції науково-дослідних установ на основі дослідження діяльності деяких з них.

Виклад основного матеріалу. З метою проведення повного та всебічного дослідження зазначеної проблематики спочатку пропонуємо висвітлити та

проаналізувати напрями діяльності лише деяких науково-дослідних установ, що функціонують на території нашої країни. Це, зокрема, допоможе виокремити так звані рівні провадження наукової діяльності.

Так, наприклад, є Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи. Відповідно до Положення про Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи, затвердженого наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 11 червня 2007 року № 63 [1, с. 298], головною метою даної установи є: проведення науково обґрунтованої лабораторної діагностики та/або ідентифікації хвороб тварин, оцінки ветеринарно-санітарного стану продуктів тваринного походження, неїстівних продуктів тваринного походження, кормових добавок, преміксів, кормів, ґрунту, води для тварин, забезпечення методичної підтримки державних та інших уповноважених лабораторій ветеринарної медицини, здійснення контролю за проведенням ними лабораторних досліджень; впровадження в практику досягнень ветеринарної медицини; утворення референс-центрів з напрямками досліджень; організація наукових досліджень науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які забезпечують випереджальний розвиток фундаментальних та прикладних досліджень, розв'язання найважливіших проблем соціально-економічного, науково-технічного та

суспільно-політичного розвитку країни в галузі забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя; стимулювання розвитку Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, органів та установ, що входять до сфери її управління, шляхом створення сучасного, інтегрованого та високоефективного інформаційного середовища для прийняття управлінських рішень та розвитку агропромислового комплексу України.

Задля досягнення означених цілей Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи реалізовує свою науково-технічну й науково-організаційну діяльність за наступними напрямками:

- ініціює процедуру розробки нових чи вдосконалення вже існуючих нормативних документів у вказаній галузі, які стосуються питання відбору якісного зразку кормових сумішей для тварин, ветеринарних препаратів, добавок тощо для проведення відповідних досліджень; висвітлення результатів проведених наукових досліджень на міжнародних конференціях, з'їздах чи форумах, що проявляється в активному обговоренні наявних прогалин законодавства в цій сфері чи неналежного технічного забезпечення окремих суб'єктів науково-дослідної діяльності, наданні тез доповідей, підготовці презентацій та експериментальних зразків засобів захисту тварин тощо;

- провадить лабораторні дослідження з приводу підтвердження або ж спростування висновків раніше проведених лабораторних діагностик, що проявляється в наданні офіційного процесуального документа, який містить відомості про:

- 1) членів повторного дослідження, їх кількість, сферу застосування спеціальних знань;

- 2) сутність спору, що виник;

- 3) методологічну частину діагностики з посиланням на концепції, теорії й формули;

- 4) практичну частину дослідження з посиланням на науково-технічні засоби (хімічні реактиви, біологічні агенти і т.п.) реалізації такого;

- 5) резолютивну частину експертного дослідження із зазначенням чітких висновків, які не виходять за межі компетенції всіх його учасників;

- застосовує соціологічні методи з метою проведення повного та всебічного моніторингу фактичного стану захворювань різних видів тварин на території України, беручи за основу такі критерії поділу, як інфекційний збудник та можливість розповсюдження хвороби через окремі одиниці тваринного чи рослинного світу;

- надає документи дозвільного характеру окремим суб'єктам науково-дослідної діяльності у сфері ветеринарної медицини, які використовують в ході проведення лабораторних діагностик чи ветеринарно-санітарних досліджень збудників особливо небезпечних хвороб, відомості про які містяться в Міжнародному епізоотичному бюро (відповідно до міжнародної угоди про створення в Парижі Міжнародного Епізоотичного бюро з додатком Органічного статуту Міжнародного Епізоотичного бюро від 25 січня 1924 року [2, с. 299]);

- організовує звітну роботу щодо придбання, постановки на баланс, використання чи утилізації наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів (відповідно до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 6 травня 2000 року № 770 [3, с. 301], Закону «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 року [4, с. 300] та Закон «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року [5, с. 302]);

- організовує проведення та направлення на навчання працівників зазначених суб'єктів господарювання у сфері ветеринарної медицини і санітарного контролю з метою підвищення кваліфікаційного рівня відповідно до їх функціональних обов'язків, посадових інструкцій чи трудових договорів;

- надає експертні висновки або ж звітну документацію щодо дотримання системи якості, котрі є обов'язковими до виконання окремими категоріями суб'єктів господарської діяльності, продукція яких виступала безпосереднім об'єктом такого роду біохімічних досліджень чи лабораторних діагностик;

- займається кадровою політикою, яка полягає в наборі атестованих працівників, що володіють спеціальними знаннями у вказаній сфері суспільного життя тощо.

Окрім вищенаведеного, в якості прикладу проаналізуємо напрями діяльності Національного науково-дослідного інституту промислової безпеки та охорони праці сфери управління Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України, створеного на основі постанови Кабінету Міністрів України «Про створення національного науково-дослідного інституту охорони праці в м. Києві» від 4 березня 1994 року № 151 [6 307] та відповідно до положень Закону «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року [7 308], що проявляються в:

- узагальненні відомостей щодо травм чи надзвичайних ситуацій на виробництві (підприємствах, установах й організаціях незалежно від форм власності та видів господарської діяльності) з метою отримання статистичних показників, які виступають в якості підґрунтя для наукових досліджень та технічних удосконалень промислової техніки (зокрема, об'єктів підвищеної небезпеки);

- розробці службових інструкцій та механізму безперервного моніторингу робочої обстановки на виробництвах з метою дотримання законодавства у сфері охорони праці, промислової безпеки та гірничого нагляду;

- стандартизації технічних умов праці відповідно до положень законодавства у вказаній сфері діяльності, а також статистичних даних, що отримані шляхом опитування працівників відповідних суб'єктів господарювання державної та приватної форм власності;

- здійсненні комісійних виїздів на місця з метою огляду та перевірки технічного стану електромеханічного устаткування, машинобудівної техніки, енергоємних об'єктів і т.п.;

– обміні зарубіжним досвідом, який проявляється в міжнародній співпраці з відомчими закладами, установами, організаціями та реалізується з метою вдосконалення чинного законодавства в цій сфері суспільного життя;

– створенні матеріальної бази та залученні науково-педагогічного складу задля підготовки фахівців за вказаним напрямом, підвищення їхнього кваліфікаційного рівня для допуску до проведення практичних робіт з об'єктами підвищеної небезпеки;

– внесенні пропозицій з удосконалення нормативно-правових актів у цій сфері господарської діяльності тощо.

Поряд з цим, на наш погляд, залишаються поза увагою такі основні та невід'ємні аспекти функціонування Національного науково-дослідного інституту промислової безпеки та охорони праці, як проведення наукових досліджень, що проявляються в створенні засобів підвищення освітнього рівня у сфері промислової безпеки, охорони праці, гірничого нагляду (випуску науково-методичних рекомендацій щодо особливостей внутрішньої діяльності суб'єктів господарювання та публічної адміністрації відповідними органами державної влади у вказаній сфері тощо). Наведений напрям повинен бути пов'язаний з організаційною діяльністю, що зосереджена в направленні окремим категоріям товаровиробників чи суб'єктів з надання різних видів послуг офіційних листів рекомендаційного чи роз'яснювального характеру, проведенні спільних кампаній з метою популяризації новітніх технічних засобів виробництва (покаращими показниками безпеки за відношенням до користувачів), зібрань трудових колективів, практичних курсів із підвищення професійних навиків та ін.

Важливим аспектом функціонування більшості товаровиробників, що потребує постійного впровадження екологічно безпечних технологій, виступає процес ресурсозбереження. У даному контексті доцільно приділити увагу деяким напрямкам наукової діяльності Українського державного науково-дослідного інституту нанобіотехнологій та ресурсозбереження Державного агентства резерву України, а саме:

– проведення лабораторних діагностик промислової групи товарів, вивчення нормативної документації та технічних показників з метою вирішення питання про можливість їх подальшого зберігання, споживання чи утилізації;

– проведення біохімічних досліджень готової товарної продукції, отриманої внаслідок переробки об'єктів рослинного світу на предмет наявності емульгаторів, генно-модифікованих організмів тощо;

– перевірка документації, яка подається суб'єктами господарювання приватної форми власності у сфері функціонування агропромислового комплексу щодо її повноти та об'єктивності з метою забезпечення формування державного резерву;

– сертифікація засобів технологічної обробки матеріальних цінностей та готової продукції;

– залучення кваліфікованих спеціалістів у відповідній сфері знань для проведення семінарів та

наукових конференцій з метою обміну досвідом у вказаному напрямі;

– координація цінової політики на внутрішньому ринку країни, враховуючи індексацію валютних операцій та спираючись на міжнародні показники, що проявляється у співпраці із закладами, установами та організаціями з питань ціноутворення тощо.

Проте, як справедливо зазначають деякі вчені, раціональне природокористування не означає автоматичної охорони природи як заходу, що забезпечує процвітання багатьох поколінь людей. Можна вести дуже раціональне для певного періоду господарство, але прямо йти до екологічної кризи, навіть до екологічної катастрофи в більш віддаленій перспективі [8, с. 204].

У зв'язку з наведеними обставинами, варто відзначити необхідність проведення Українським державним науково-дослідним інститутом нанобіотехнологій та ресурсозбереження Державного агентства резерву України і Українським науково-дослідним інститутом екологічних проблем спільних досліджень, які повинні проявлятися через процедури:

– моніторингу промислових об'єктів, що розташовані на природних територіях та внаслідок діяльності яких систематично здійснюються викиди важких металів чи важкорозчинних хімічних сполук в навколишнє середовище з метою своєчасного виявлення і локалізації наслідків від таких грубих порушень законодавства;

– створення передумов для розробки державних цільових програм у напрямку відшкодування частини коштів, витрачених суб'єктами господарювання у сфері промислового виробництва на переобладнання чи закупівлю технічних засобів вентиляції, очистки рідин, фільтрації залишків переробки природних ресурсів і т.п.;

– внесення пропозицій та розробка нормативних проектів щодо внесення змін до положень законодавства у сфері охорони природи та екологічної безпеки;

– відібрання зразків ґрунту для проведення лабораторних досліджень на предмет наявності в ньому пестицидів чи хімікатів;

– координації науково-дослідної діяльності інших закладів, установ та організацій сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України;

– кадрової політики в частині працевлаштування кваліфікованих працівників, що володіють відповідними спеціальними знаннями з метою проведення експертних досліджень та лабораторних діагностик зразків ґрунту, забору рідин з поверхневих, підземних та дренажних вод, твердих відходів від переробки матеріальних цінностей;

– нагляд за дотриманням вимог, нормативів і стандартів у ході проведення наукових досліджень працівниками лабораторій, центрів, інших підконтрольних науково-дослідній установі «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» структурних підрозділів тощо.

Висновок. Спираючись на вищевикладені цілі та функції ряду науково-дослідних установ України,

можемо дійти висновку, що сутнісний зміст та призначення науково-дослідних установ виражається в цілях та функціональних напрямках їх діяльності. Звичайно ж, кожна з науково-дослідних установ, як ми вже зазначали вище, має свої специфічні цілі і функції, втім, якщо абстрагуватися від наявних у них особливостей, їх можна умовно розподілити на дві загальні групи (або два рівня): 1) внутрішній: сертифікація технологічних засобів чи готової товарної продукції; залучення кваліфікованих

спеціалістів у відповідній сфері знань для проведення лабораторних діагностик, експертних досліджень тощо; 2) зовнішній: внесення пропозицій щодо вдосконалення норм законодавства у сфері наукової та науково-технічної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності; координація науково-дослідної діяльності інших закладів, установ та організацій сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади; обмін зарубіжним досвідом тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Положення про Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи та Положення про регіональну державну лабораторію ветеринарної медицини: Наказ, Положення Міністерства аграрної політики України та Державного департаменту ветеринарної медицини від 11.06.2007 р. № 63. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0976-07>
2. Міжнародна угода про створення в Парижі Міжнародного Епізоотичного бюро з додатком Органічного статуту Міжнародного Епізоотичного бюро: Угода, Статут, Регламент Аргентини, Бельгії, Бразилії від 25.01.1924 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_169
3. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова, Перелік Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п>
4. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР / Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. Ст. 60.
5. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000.р № 1775-III / Відомості Верховної Ради України. 2000. № 36. Ст. 299.
6. Про створення національного науково-дослідного інституту охорони праці в м. Києві: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1994 р. № 151. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/151-94-п>
7. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ / Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. Ст. 668.
8. Реймерс Н.Ф. Охрана природной и окружающей человека среды: словарь-справочник. М.: Мысль. 1990. 634 с.